

Literatuur

Bhaskar, R. (1977) *A realist theory of science*. London: Verso.

Fairclough, N. (2003) *Analysing discourse : textual analysis for social research*. London: Routledge.

Laclau, E. & C. Mouffe (1985) *Hegemony & socialist strategy : towards a radical democratic politics*. London: Verso.

Potter, J. J. & M. Wetherell (1987) *Discourse and social psychology: beyond attitudes and behaviour*. London: Sage.

De derde methodologische beweging?

Fijje de Boer

Tashakorri, A. & Ch. Teddlie (eds.), *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*. Thousands Oaks: Sage, 2003. 768 p.

ISBN 0761920730. Hardback € 127,50

Negen jaar na de publicatie van het *Handbook of Qualitative Research* (1994) is nu bij Sage het *Handbook of Mixed Methods* verschenen. Of het zo zal aanslaan als het eerstgenoemde handboek, betwijfel ik. Dat het de kwaliteit daarvan niet haalt, ligt niet aan het onderwerp en de opzet, maar meer aan de aard van de bijdragen en – volgens mij – aan de stand van zaken rond de gecombineerde methodebenadering.

Voor hun handboek hebben Tashakorri en Teddlie auteurs benaderd die eerder over het onderwerp hadden geschreven of kennis hadden van een specifiek onderdeel ervan. In het slothoofdstuk schrijven zij dat ze de bijdragen nauwelijks hebben geredigeerd om de verschillende ‘stemmen’ zo goed mogelijk tot hun recht te laten komen. Maar meer redactie en afstemming hadden dit handboek volgens mij geen kwaad gedaan.

Qua opbouw zit het handboek goed in elkaar. Er volgt eerst een sectie waarin een aantal fundamentele kwesties over gecombineerd methodenonderzoek aan de orde komt, zoals de benaming, de filosofische en paradigmatische achtergronden en het onderscheid tussen verschillende abstractieniveaus. De tweede sectie, het grootste deel, bestaat uit de methodologie van onderzoek met gecombineerde methoden: het ontwikkelen van het design, dataverzameling en -analyse en het trekken van conclusies. Deel drie bevat voorbeelden van de gecombineerde methodebenadering in verschillende wetenschappelijke disciplines (management en organisatie, gezondheidswetenschap, verple-

gingswetenschap, psychologie, sociologie en onderwijswetenschap). Deel vier bestaat uit een hoofdstuk over lesgeven in deze benadering en één over de toekomst ervan.

De hoofdstukken verschillen echter nogal in niveau en toegankelijkheid. Soms vraag je je af of de titel van een hoofdstuk wel de lading dekt, sommige hoofdstukken zijn vrij technisch van aard en andere weer meer filosofisch. Ook zijn sommige auteurs nogal wijdloepig in hun schrijfstijl. Tezamen leidde dat bij mij tot de conclusie dat *de* toegankelijke inleiding over gecombineerde methoden nog geschreven moet worden.

In het kader van deze bespreking is het niet mogelijk de inhoud van dit handboek kort samen te vatten, omdat de aard en invalshoek van de bijdragen erg uiteenlopen. Belangrijk is wel stil te staan bij de benaming *mixed methods*, de geschiedenis van het ontstaan, de verklaring voor de opkomst ervan en de methodologie van de gecombineerde methodebenadering.

Het eerste hoofdstuk van dit handboek, geschreven door Teddlie en Tashakkori (nu in deze volgorde), geeft de heikele punten weer. Want wanneer spreek je van *mixed methods*? De auteurs geven aan dat de gemengde methodenbenadering in de fase van adolescentie verkeert, nog niet volgroeid is. Daarvoor is de traditie – als daarvan gesproken mag worden – nog te jong. Teddlie en Tashakkori situeren het ontstaan ervan in de jaren tachtig van de vorige eeuw, waarna het tot bloei komt in de jaren negentig met de opkomst van het ‘pragmatisme en de verenigbaarheidsthese’: de kwantitatieve en kwalitatieve traditie van onderzoek worden gelijkwaardig geacht en wederzijds aanvullend. Diverse auteurs ontwikkelden in deze jaren opzetten voor beslissingsmodellen en typen gecombineerde methodebenadering (vgl. Morse, 1991; Morgan, 1998; en Creswell, 2003, door Hennie Boeijs besproken in KWALON 25). Het criterium om van *mixed methods* te spreken – en dat willen Tashakkori en Teddlie met dit boek verankeren – is wanneer in het onderzoek van zowel de kwantitatieve als de kwalitatieve benadering gebruik wordt gemaakt. Wordt in een onderzoek de vraagstelling beantwoord via twee dataverzamelingmethoden van dezelfde traditie (bijvoorbeeld met behulp van participerende observatie en *oral histories*) of worden er twee onderzoeksmethoden uit dezelfde traditie toegepast (etnografie en *case study*), dan is er sprake van *multimethod* onderzoek. De benaming *Mixed Model Research* wordt gebruikt voor onderzoek waarin gecombineerde methoden (dus kwalitatief en kwantitatief) worden toegepast in alle fasen van het onderzoek (onderzoeksvraag, onderzoeksmethode, dataverzameling, data-analyse en conclusies).

De diversiteit in termen weerspiegelt het probleem met de gecombineerde methodebenadering, want wanneer is daarvan nu sprake? Stel dat er een miniem kwalitatief onderzoekje gehouden wordt ter aanvulling van een groot-

schalig kwantitatief onderzoek, spreek je dan van *mixed methods*? Of moet het om twee volwaardige kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeken gaan? En verder: hoe onderscheid je een *mixed methods* onderzoek van een *mixed model* onderzoek? Ook kun je je afvragen wanneer er sprake is van *mixed methods* en wanneer van (methoden)triangulatie, een middel dat vaak in kwalitatief onderzoek wordt ingezet om de validiteit van de gegevens te verhogen. Op dit soort vragen gaat het handboek niet in. Het gaat er eerder om een nieuwe methodologische ontwikkeling af te bakenen en op de kaart te zetten.

Want het valt niet te ontkennen dat vanaf de jaren negentig – ook in Nederland – de kwalitatieve benadering in sommige wetenschapsdisciplines meer en meer als een volwaardige wetenschappelijk benadering wordt geaccepteerd en dat in steeds meer onderzoek zowel de kwalitatieve als de kwantitatieve benadering wordt ingezet.

In het handboek wordt het ‘pragmatisme’ gezien als een belangrijke verklaring voor deze paradigmaverschuiving: niet de methode (kwalitatief of kwantitatief) maar het resultaat van onderzoek is belangrijk. Daarom moeten studenten getraind worden in verschillende methoden van onderzoek, want dan is het mogelijk op uiteenlopende onderzoeksvragen een geschikt antwoord te geven. Het eerste deel van het handboek bevat een hoofdstuk over achtergronden, belangrijke vertegenwoordigers en ideeën van het pragmatisme, waarbij onder meer Peirce, James, Dewey en Rorty besproken worden.

De bijdragen over de methode van *mixed methods* – in deel 2 – lopen zeer uiteen. Het zijn geen bijdragen die je kunt raadplegen als je wilt weten *hoe* je een *mixed methods* onderzoek moet opzetten en uitvoeren. De bijdragen zijn veelal zo opgezet dat eerst het bekende van de kwalitatieve en kwantitatieve methode op een rij wordt gezet, waarna illustraties volgen van onderzoek volgens de *mixed methods* benadering. Dat geldt bijvoorbeeld voor de twee hoofdstukken over dataverzameling. In het eerste hoofdstuk daarover worden de typen steekproef besproken (*sampling strategies*), waarna een zeer uitvoerige bespreking volgt van een gecombineerd methodeonderzoek in opdracht van het Amerikaanse Congress naar het effect van onderwijs aan kinderen in achterstandsituaties. In het volgende hoofdstuk worden de zes standaardmethoden van dataverzameling (vragenlijsten, interviews, focusgroepen, toetsen, observaties, secundaire data) op een rij gezet en beschreven volgens een continuüm. Aan de ene kant kunnen interviews volgens een puur kwalitatieve benadering worden gehouden en aan de andere kant volgens de puur kwantitatieve wijze. Daartussenin bevindt zich de gecombineerde benadering, waarbij een onderscheid kan worden gemaakt tussen *intramethod* en *intermethod mixing*. Van het eerste is sprake wanneer aan een gesloten vragenlijst open items worden toegevoegd, terwijl bij *intermethod mixing* zowel kwalitatieve als kwantitatieve wijzen van dataverzameling bij eenzelfde onderzoeksgroep plaatsvinden.

Er zijn eveneens twee hoofdstukken over data-analyse. Het eerste behandelt twaalf beslissingsstappen, waarover de onderzoeker zich vooraf dient te buigen, en verder worden de zeven fasen beschreven waaruit data-analyse bestaat bij de gecombineerde methodebenadering. Het volgende – vrij technische – hoofdstuk behandelt computerprogramma's; deze zijn (nog) niet van dien aard dat zij in onderzoek op een geïntegreerde wijze ingezet kunnen worden.

De methodologie van *mixed methods* wordt afgesloten met twee hoofdstukken over conclusies trekken (*inference making*). Het eerste daarvan is filosofisch van aard en gaat in op de vraag hoe je deductief (kwantitatief) en inductief (kwalitatief) redeneren kunt combineren en hoe je tot geschikte conclusies kunt komen. De auteur stelt dat het de gecombineerde methodebenadering ontbreekt aan een *logic of choice*: de rationale hoe te werk te gaan is nog niet aanwezig. Vervolgens draagt hij twee middelen aan waartussen een onderzoeker een keuze kan maken bij het trekken van conclusies. De onderzoeker kan dan of uitgaan van de keuze van de 'beste verklaring' of het idee van *supervenience* toepassen. In dat laatste geval wordt in het redeneren uitgegaan van een 'hiërarchie' (discipline A verklaart een verschijnsel – zeg bureaucratie – beter dan discipline B). Blijkt uit de resultaten van het onderzoek dat discipline B het verschijnsel beter verklaart, dan wordt voor die verklaring gekozen. De onderzoeker geeft daarbij aan dat het niet als enige verklaring voor het verschijnsel kan gelden.

Het tweede hoofdstuk over conclusies trekken vond ik het meest interessante en toegankelijke van heel het handboek. De titel van dit hoofdstuk is eigenlijk misleidend, want die luidt: *Making inferences in mixed methods: the rules of integration*. Wat de auteurs echter volgens mij in dit hoofdstuk doen, is de methode van triangulatie toelichten. Ze gaan namelijk eerst in op de geschiedenis van dit begrip. Vervolgens geven ze heldere voorbeelden van onderzoek weer, waarin resultaten van kwalitatief en kwantitatief onderzoek naar hetzelfde verschijnsel samenvallen, elkaar aanvullen of elkaar tegenspreken. Hoewel de auteurs laten zien wat er bereikt kan worden als zowel de kwantitatieve als kwalitatieve benadering wordt ingezet, rijst de vraag of zij triangulatie bespreken – het kader waarin de auteurs deze onderzoeken bespreken – of dat het om *mixed methods* onderzoek gaat.

Conclusie

Die laatste vraag is niet de enige die opkomt na lezing van dit handboek. Ik heb veel waardering voor de onderneming: de redacteuren pakken het groots aan. Het wordt duidelijk dat het om een relatief jonge methodologische beweging in de wetenschap gaat van zo'n twintig jaar oud. Ook wordt duidelijk dat er eigenlijk nog geen fundamenteel onderzoek volgens deze benadering bestaat

en ook geen goed ‘voorbeeldonderzoek’, waaraan andere onderzoekers zich kunnen optrekken. Er is eigenlijk nog niet echt sprake van een traditie met een tijdschrift en – wat belangrijker is – fervente aanhangers. De kwantitatieve en kwalitatieve benadering kennen die wel. De posities van de *mixed methods* zijn nog onvoldoende afgebakend. De definitie, de zwakke en sterke kanten, de mogelijkheden, wanneer het geïndiceerd is en wanneer niet, hoe je je type conclusies duidelijk maakt, hoeveel tijd het kost: het zijn vragen die opkomen, maar die in dit handboek maar half of niet beantwoord worden. Wat ook opvalt, is dat een apart hoofdstuk over validiteit, betrouwbaarheid en generalisatie ontbreekt. De termen vallen wel in afzonderlijke hoofdstukken, maar worden niet belicht in het kader van de gecombineerde methodebenadering. Dit handboek is geschikt als achtergrondmateriaal voor het ontwikkelen van designs voor onderzoek met deze benadering, maar minder voor allerlei praktische zaken in de uitvoering. Zelf deed ik een ervaring op met deze benadering, waarbij tijdens de uitvoering bleek dat er veel concessies moesten worden gedaan aan het design. Ook was er geen tijd om tot integratie van de onderzoeksresultaten te komen. Het werden daardoor eerder twee zelfstandige onderzoeken (De Boer en Smits, 2003).

Het handboek laat vooral zien dat er nog een wereld open ligt voor de gecombineerde methodebenadering. Onderzoekers zijn er wel beter mee af, want het biedt een eerste reflectie. De discussie over het toepassen ervan kan nu beginnen, de opbrengsten en voors en tegens kunnen worden gewogen. Een tweede handboek kan een volgende stand van zaken weergeven, waarbij er ook meer aandacht besteed zou moeten worden aan de uitvoering van onderzoek volgens de gecombineerde methodebenadering.

Literatuur

Boeije, H. (2004) Drie tradities in één boek. Over Creswell en Punch. *KWALON* 25: 50-55.

Boer, F. de, C. Smits (2003) *OGGZ en verwaarloosde ouderen. Bereik en waardering van zorg*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Creswell, J.W. (2003) *Research Design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Thousands Oaks: Sage, Second Edition.

Denzin, N.K & Y.S. Lincoln (eds.) (1994) *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage (door F. Wester besproken in *KWALON* 2, (1996) 1 (2) 23-28).

Morgan, D. (1998) Practical strategies for combining qualitative and quantitative methods: application to health research. *Qualitative Health Research* 8: 362-376.

Morse, J.M. (1991) Approaches to qualitative-quantitative methodological triangulation. *Nursing Research* 40, 2: 120-123.